

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ:

Βία, επιθετικότητα, φοβίες

Δρ. Σαλτερής Νίκος

Σχολικός Σύμβουλος
Δημοτικής Εκπαίδευσης
Νομαρχίας Πειραιά

Το σχολείο ως πεδίο

- Το σχολείο είναι ένα πολυ-πρισματικό πεδίο, όπου συν- επιδρούν θεσμοί, πρόσωπα, ιστορική συγκυρία, γνώσεις και επίπεδο εκπαίδευσης, κοινωνικοϊδεολογικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά, γλωσσικοί κώδικες και κοινωνικές τάξεις, ρητορικές- κοσμοθεωρίες, προσωπικά και συλλογικά προτάγματα.
- Τα προηγούμενα επιβάλλουν σήμερα, αλλά και καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη, τη συνεργασία εκπαιδευτικών – γονέων.
- Αλλαγές σε οποιαδήποτε από τις «δυνάμεις» που δρουν στο πεδίο προκαλούν σταδιακές ή βίαιες διαφοροποιήσεις στους υπόλοιπους.
- Το παράδειγμα της Νομοθεσίας: Ν. 1566/58 – όργανα λαϊκής συμμετοχής – διοίκηση σχολικής μονάδας

Απειροελάχιστες επεξηγήσεις...

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού:

- Ο εκπαιδευτικός ως ιερέας, μεταδότης γνώσεων (Εβαρτιανή παιδαγωγική), πανίσχυρος και αυτεξούσιος διοργανωτής διαδικασιών μάθησης (Σχολείο Εργασίας), διαμορφωτής συμπεριφορών (Μπιχεβιορισμός) ή βολонταριστικά συμπεριφερόμενος αυτόνομος φορέας κοινωνικο- οικονομικών αλλαγών (Μαρξιστική Παιδαγωγική).
*(Ως κοινωνικός ρόλος ορίζεται ένα πλέγμα προσδοκιών, που αναφέρονται στη στον κάτοχο της συγκεκριμένης κοινωνικής θέσης ή οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που απορρέουν απ' αυτή την ιδιότητα ή, αλλιώς, η μορφή που παίρνει η δράση του ατόμου, δηλαδή αν δρα αποκλειστικά με βάση τους κανόνες που ορίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, τους αγνοεί συστηματικά ή τους ανασυγκροτεί δημιουργικά. Αντίστοιχα παραδείγματα ως προς την πρόθεση συνεργασίας).
Παραδείγματα σχετικά με τη δράση των εκπαιδευτικών σχετικά με τη συνεργασία σχολείου-γονέων.*

Ιδεολογικές συλλήψεις - προσεγγίσεις για το σχολείο:

- Το σχολείο ως μοναστήρι (Comenius), ως ατελιέ εργασίας (Dewey), θέατρο, θεσμός αναπαραγωγής (νεομαρξιστές), χώρος προετοιμασίας για την ενήλικη και επαγγελματική ζωή (φιλελεύθερες, κομμάτι της πραγματικής δύσκολης ζωής)
- Ανάλογα παραδείγματα δράσεων

Ελάχιστες σημειώσεις για τη βία, την επιθετικότητα και τις φοβίες στο σχολείο

- Πηγή: Μιχαήλ Βερνάδος, Σχολικός Σύμβουλος Ειδικής Αγωγής Κρήτης
- Η επιθετικότητα και η αντιδραστική συμπεριφορά αποτελούν το 1/3 των προβλημάτων συμπεριφοράς που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ψυχολόγοι και οι παιδαγωγοί.

- Για να χαρακτηριστεί μια συμπεριφορά «επιθετική» πρέπει να είμαστε σίγουροι αυτός που την εκδήλωσε *είχε στόχο να βλάψει τον άλλον.*
  - Η επιθετικότητα *είναι κοινωνική πράξη συμπεριφοράς καταστρεπτικού χαρακτήρα.*
  - Εκδηλώνονται με λόγια, πράξεις, σιωπή και κατευθύνονται συνειδητά ή ασυνείδητα εναντίον ανθρώπων, ζώων, πραγμάτων ή του ίδιου του ατόμου.
  - τα παιδιά που χαρακτηρίζονται από επιθετικότητα είναι συνήθως **ανυπάκουα, αρνητικά, δείχνουν απάθεια**, παρουσιάζουν **αντιδραστική** και **προκλητική** συμπεριφορά στην οικογένεια, το σχολείο και πρόσωπα που θεωρούν ότι κατέχουν εξουσία.
  - Η επιθετικότητα δημιουργεί προβλήματα *και στο παιδί που την ασκεί.*
  - Αν η επιθετικότητα των παιδιών δεν αντιμετωπιστεί κατάλληλα κατά την εκδήλωσή, συνήθως το παιδί που την εκδηλώνει έχει αντίστοιχα προβλήματα ως ενήλικας (πρώιμη και έγκαιρη παρέμβαση ειδικών).
  - Μεταξύ επιθετικότητας και βίας δεν υπάρχει διαφορά. Είναι έννοιες ταυτόσημες.
  - Η βία μπορεί να είναι προσωπική ή δομική (εκμετάλλευση, ανισότητα, αδικία).
  - Στην σχολική παιδαγωγική διακρίνουμε *διαταραχές μάθησης και συμπεριφοράς*. Η επιθετικότητα-βία εντάσσεται, όπως η υπερκινητικότητα και οι φοβίες, στη δεύτερη κατηγορία, αλλά η αλληλεξάρτησή τους είναι απόλυτη.
  - Η αντιμετώπιση της βίας-επιθετικότητας στηρίζεται στη θεωρητική προσέγγιση, δηλαδή στις απαντήσεις που δίνονται στο ερώτημα αν η βία είναι εγγενής ή επίκτητη.
  - Freud – Lorentz (libido-ένστικτο θανάτου) VS Walters και Bandura (αποτέλεσμα ενίσχυσης και μίμησης προτύπων – κοινωνίες χωρίς βία)
  - Dollard (η επιθετικότητα ως αποτέλεσμα ματαίωσης)
  - Προσεγγίσεις εμπνευσμένες από το συγκρητισμό
-
- **Αναγκαία η απάντηση στο ερώτημα:** τι υπάρχει πίσω από την επιθετικότητα, δηλαδή ποιοι παράγοντες την προκαλούν ή την ενισχύουν.
  - Παθητική επιθετικότητα – χαμηλή αυτοεκτίμηση – συναισθήματα αναξιοτήτας, θυμός
  - Έκθεση σε περιβάλλοντα βίας – επιθετικότητας / επιβράβευση επιθετικής συμπεριφοράς από γονείς
  - Υπερβολικά καταπιεστικοί γονείς – χαμηλές δεξιότητες έκφρασης και αντίδρασης των παιδιών / αλλά και υπερβολικά παραχωρητικοί γονείς (δηλαδή πολύ περιοριστικά ή καθόλου όρια) / αδιάφοροι- απορριπτικοί γονείς
  - Κακοποιημένα παιδιά (παραμέληση σωματική - ψυχική, σωματική και σεξουαλική κακοποίηση)
  - Υπερβολικό άγχος ή αβεβαιότητα (οικονομική – συναισθηματική – άρρωστο άτομο) στην οικογένεια
  - Θύματα επιθετικότητας μεγαλύτερων αδελφών, άλλων παιδιών ή συμμαθητών
  - Υπερβολικά αυστηροί – παραχωρητικοί –αδιάφοροι – απορριπτικοί εκπαιδευτικοί, υψηλός ανταγωνισμός στο σχολείο
-
- Εκτίμηση της επιθετικότητας:
  - Διάρκεια, φύλο, βαθμός εχθρότητας, μίσους και εκδίκησης, βαθμός ελέγχου του εαυτού, συχνότητα και ένταση εκρήξεων θυμού.
  - Μορφές επιθετικότητας στο σχολικό χώρο:
  - Χτυπήματα, αγκωνιές, γροθιές, δαγκώματα, κλοτσιές, τρικλοποδιές, φτύσιμο, σπάσιμο αντικειμένων: φυσική επιθετικότητα. Ύβρεις, πειράγματα, προσβολές, αισχρολογίες, χλευασμοί: λεκτική επιθετικότητα.
  - Αν δεν γίνονται συχνά από τα ίδια παιδιά, δεν περιέχουν έντονο μίσος, αυτός που τα διαπράττει μπορεί να ελέγξει τον εαυτό του δεν αποτελούν ανησυχητικά συμπτώματα.
  - Οποιοσδήποτε μορφές «τιμωρίας» φέρνουν μόνο προσωρινά αποτελέσματα και επιδεινώνουν μακροχρόνια την κατάσταση.
  - Χειρισμός σε επίπεδο σχολείου: αποφυγή οποιασδήποτε σωματικής τιμωρίας, άμεση απομάκρυνση από το ακροατήριο, ήρεμη συζήτηση όπου το παιδί καλείται να περιγράψει τη συμπεριφορά του και τους λόγους της, ενήλικη στάση εκπαιδευτικού, αγνόηση μορφών ήπιας επιθετικότητας, μικρή στέρση προνομίων, αποφυγή απειλών.
  - Καταφυγή σε μοντέλα τροποποίησης συμπεριφοράς

- Όταν η επιθετική συμπεριφορά εμμένει παρά τη χρήση έμμεσων και άμεσων παρεμβάσεων, οφείλεται σε πολύ σοβαρές αιτίες και απαιτεί μελετημένη παρέμβαση στηριζόμενη σε θεωρητικές προσεγγίσεις που υπαγορεύουν συγκεκριμένες αρχές και πρακτικές παρέμβασης.
  - Απαιτεί εκπαιδευτικούς με ειδικές ικανότητες, γνώσεις και εμπειρία, καθώς και συχνά τη βοήθεια της υπόλοιπης σχολικής κοινότητας και των θεσμών στήριξης των σχολικών μονάδων (ΚΔΑΥ, ΚΨΥ). Απαραίτητη η αναζήτηση των αιτίων, η δυνατότητα παρέμβασης και η άμεση αντιμετώπιση των συμπτωμάτων.
  - Η αντιμετώπιση των συμπτωμάτων γίνεται κατασταλτικά ή αναπτυξιακά.
  - Οι αναπτυξιακές κυρώσεις βοηθούν το μαθητή να κατανοήσει τα αδιέξοδα που οδηγείται με τη συγκεκριμένη συμπεριφορά.
  - Το σύγχρονο σχολείο απορρίπτει τις *τιμωρητικές* κυρώσεις (ασχετές με τη φύση του παραπτώματος- σωματικές ποινές –πόνος) και προκρίνει αποκλειστικά τις κυρώσεις *αμοιβαιότητας* (συσχέτιση με το παράπτωμα, φυσικές και λογικές συνέπειες).
  - Μορφή σύγχρονου σχολείου το αντιαυταρχικό σχολείο.
  - Κυρώσεις και θεσμική πρόβλεψή τους (Δευτεροβάθμια: Π.Δ. 104/79, ωριαία αποβολή, αποβολή από το σχολείο, αλλαγή σχολείου Πρωτοβάθμια: Π.Δ. 201/98, συνεργασία μελών σχολικής κοινότητας, ρόλος Σχ. Συμβούλων, αλλαγή σχολείου με γονική συναίνεση).
  - Οι κυρώσεις αποτελούν ακραία μορφή παιδαγωγικής δράσης και επιβάλλονται μόνο εφόσον ο εκπαιδευτικός είναι νηφάλιος, ενεργεί με σταθερότητα και συνέπεια, έχει ζητήσει προηγουμένως από τον άτακτο να επανέλθει στην τάξη και του έχει θυμίσει τις υποχρεώσεις του, έχει αξιολογήσει την ποινή έτσι ώστε να προσιδιάζει στη «φύση» του παραπτώματος αλλά και να έχει «κόστος» για τον άτακτο και τέλος, έχει φροντίσει ώστε ο άτακτος να έχει δικαίωμα επιλογής μεταξύ περισσοτέρων της μιας ποινών και παράλληλα η συγκεκριμένη ποινή να δίνει την εντύπωση ότι αποτελεί μορφή αποκατάστασης της διασαλευθείσας τάξης.
-
- Τα επίμονα προβλήματα συμπεριφοράς αντιμετωπίζονται συστηματικά με διάφορα ολοκληρωμένα μοντέλα, που προτείνουν εκπρόσωποι όλων των «σχολών» σκέψης που ασχολούνται με το φαινόμενο της εκπαίδευσης.
  - Έτσι έχουμε μοντέλα με αυξημένο τον εξωτερικό έλεγχο (μπιχεβιοριστικά), με μειωμένο τον εξωτερικό έλεγχο και έντονη πρόθεση ανάπτυξης ικανοτήτων αυτορρύθμισης (νεομπιχεβιοριστικά), μοντέλα με εξωτερική στήριξη και ελάχιστο έλεγχο (ερευνητικά), μοντέλα που στηρίζονται στη διαπροσωπική επικοινωνία εκπαιδευτικών – μαθητών με στόχο την ανάπτυξη της μαθητικής αυτονομίας (ψυχοδυναμική σχολή) και τέλος μοντέλα δημιουργίας θετικού κλίματος για την επίτευξη της αυτοπραγμάτωσης των μαθητών (ανθρωπιστική σχολή).
  - Πηγή: Μαρσαγγούρας Ηλίας, Σχολική Τάξη, Γρηγόρης

Περίπτωση για μελέτη

- Στην Α' και Β' Γυμνασίου εγγράφονται με μικρή καθυστέρηση, αρχές Οκτώβρη, δύο αγόρια πολωνικής καταγωγής, που δε γνωρίζουν ελληνικά. Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους αυτός της Α' εκδηλώνει έντονα συμπτώματα προβληματικής και μη αποδεκτής συμπεριφοράς (χτυπάει, παρενοχλεί σεξουαλικά, έχει χαμηλή επίδοση, καθυστερεί στην εκμάθηση της γλώσσας). Το στελεχικό δυναμικό της εκπαίδευσης ενημερώνεται τέλος Ιανουαρίου.
- Τι θεωρείτε ότι πρέπει να εξεταστεί, ποιες ενέργειες πρέπει ή έπρεπε να γίνουν και σε ποια επίπεδα;
- Προσδιορίστε αναλυτικά ρόλους, εκπαιδευτικού Τάξης, εκπαιδευτικών σχολικής μονάδας, διεύθυνσης, Συλλόγου Διδασκόντων, Σχ. Συμβούλου, Γονέων, Διοίκησης και Υπηρεσιών Στήριξης.

Φοβίες...

πηγή: Μαρία Ναλμπάντη. Ψυχολόγος

- Πρόκειται για αδικαιολόγητους, υπερβολικούς και παράλογους φόβους που αναγκάζουν το άτομο αποφεύγει συγκεκριμένες καταστάσεις ή να τις βιώνει με πολύ έντονο άγχος, όταν βρίσκεται αντιμέτωπος με αυτές.
  - Μορφή αγχώδους διαταραχής που εμφανίζεται σε οποιαδήποτε ηλικία και είναι συχνότερη στα κορίτσια. Παρουσιάζεται στο 12% του πληθυσμού.
  - Οι λόγοι δεν είναι απολύτως διευκρινισμένοι, αλλά συνήθως ο εκκλητικός παράγοντας είναι ένα τραυματικό γεγονός, 'που έχει αξιολογηθεί ως τέτοιο από το άτομο (συνειδητά ή μη).
  - Η φοβία μπορεί να αναπτυχθεί και χωρίς άμεσο βίωμα.
  - Η φοβία κρίνεται ως *σοβαρή*, αν οδηγεί το άτομο σε *έντονο πανικό, τρόμο, φρίκη ή παράλογες σκέψεις*.
  - Συχνά όσοι πάσχουν από φοβίες αναγνωρίζουν ότι ο φόβος του εκτείνεται πέρα από τα κανονικά όρια (π.χ. πιστεύει πως όσο και να διαβάσει η προετοιμαστεί δεν θα γράψει καλά στο διαγώνισμα και οι γονείς τις θα πάψουν να την αγαπούν)
  - Οι αντιδράσεις είναι αυτόματες και εκτός ελέγχου
-
- Οι αντιδράσεις λαμβάνουν σωματική έκφραση: Ταχυκαρδία, δύσπνοια, τρέμουλο, τάση για ενούρηση, ακατανίκητη επιθυμία απομάκρυνσης
  - Λαμβάνονται ακραία μέτρα για την αποφυγή αντιμετώπισης της κατάστασης και συχνά το άτομο καταφεύγει σε στη «στήριξη» σε «μαγικά αντικείμενα».
  - Η αγοραφοβία είναι μια βαριά μορφή φοβίας (67% γυναίκες).
  - Συχνότερη μορφή φοβίας που απασχολεί τους εκπαιδευτικούς είναι η άρνηση φοίτησης στο σχολείο.
  - Στο σχολείο συχνά αντιμετωπίζουμε και εκδηλώσεις- μορφές της *κοινωνικής φοβίας*, δηλαδή του φόβου των ατόμων ότι μπορεί να τους εξετάσουν λεπτομερώς οι άλλοι και να τους εκτιμήσουν αρνητικά, να εξευτελιστούν στους τρίτους.
  - Πιο κοινή μορφή κοινωνική φοβίας είναι ο φόβος ομιλίας μπρος σε τρίτους.
  - Οι φοβίες αναπτύσσονται συνήθως μετά την εφηβεία. Η πρώιμη εμφάνισή τους είναι πολύ επικίνδυνη και πρέπει να αντιμετωπιστεί από ειδικούς (συνήθως με συνθετική ψυχοθεραπεία).
  - Οι περισσότερες φοβίες μπορούν να ξεπεραστούν.
  - Στο σχολείο οι εκπαιδευτικοί επισημαίνουν ανάλογα προβλήματα στους γονείς των παιδιών με εύσημο τρόπο.
  - Σε καμιά περίπτωση οι χειρισμοί μας δεν πρέπει να αυξάνουν το άγχος των παιδιών